

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Михаил Груев на дисертационния труд на Румяна Лечева на тема: „Социалната мисия и социалните практики на християнските изповедания в България през периода 1979 – 1949 г. “, представен за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ в професионално направление 2. 2. „История и археология“

Дисертационният труд на Румяна Лечева се разполага в проблемна област, в която проучванията през последните години и десетилетия сериозно нарастнаха. Това донякъде затруднява работата на докторантката, тъй като я изправя пред предизвикателството да надгради върху съществуващите изследвания, запазвайки същевременно своя ниша и добавяйки собствен принос. Макар като цяло текстът да се придържа към парадигмата на историческата наука, следва да се подчертае, че в него има и немалко богословие и философия, което в значителна степен го превръща в интердисциплинарен. В тази комбинация на подходи и методологии, както и в цялостното композиране на труда, се състоят и част от приносите на авторката. Следва да се подчертае, че за всяко едно от изследваните изповедания от нея вече е натрупана значителна литература, но липсва сравнително съчинение, което да ги съпостави и да се опита да анализира една от основните функции на всяка църква – социалната работа – в контекста на политическите процеси в българското общество през разглеждания период.

Дисертантката си поставя като основна цел на труда проучването и документирането на най-значимите социални практики на православни, католици и протестанти през периода 1879 – 1949 г., както и съотнасянето им към държавната политика и развитието на обществото. За постигането на тази цел, тя се старее да отговори на две задачи – откриването и въвеждането в научно обръщение на нови извори, както и изясняването на ролята на висшия клир на всяко от изповеданията в провеждането на съответните политики. Избраната периодизация, обхващаща периода от възстановяването на новата българска държава до пълното отнемане на социалните функции на всички изповедания от комунистическия режим, е напълно логична и добре мотивирана в увода на труда. Именно там е направен и подробен преглед на съществуващата библиография. Както личи от него и от приложения в края

на текста списък – става дума за действително море от публикации с най-различен характер, с които авторката е трябвало да се справи. Следва да се отбележи, че освен теченията на основната църковна периодика, светския печат в държавата и общата църковно-историческа литература, тя е достигнала и до много маргинални издания, брошури и трактати, съставляващи изключителна библиографска рядкост и по тази причина – голяма част от тях неизвестни на изследователите. Като добавим и документацията от държавните архиви – както от Централния държавен архив, така и от още девет регионални архива, публикуваните документи и провежданите лично от авторката интервюта с представители на различните изповедания, имащи пряко отношение към темата, става дума за впечатляваща по обемите си изворова база, с която тя се е справила.

Структурата на работата намирам за удачна. Особено уместно е извеждането след увода на една обща теоретична глава за мястото на социалната работа в Христовото учение и в работата на всяко едно от християнските вероизповедания. Следват главите за православната и католическата църква и за различните протестантски деноминации. Подредбата им също така е напълно логична с оглед на значимостта им за българското общество. Намирам обаче за излишно вметването в основния текст на биографиите на духовници с изявен принос в изследваната сфера. Те биха могли да се оформят като приложения в края на работата, още повече, че в този си вид те накъсват цялостния разказ и разводняват съдържанието му със сюжети, които нямат пряко отношение към темата на дисертацията. Впрочем, общ проблем на разказа е, че той непрекъснато се отклонява в теми от историята на съответното изповедание, а и на българското общество като цяло.

Работата страда и от редица други слабости. Бих ги разделил в три категории – фактологически грешки и неточности; емоционални изявления и твърдения, които няма как да бъдат доказани; и буквални повторения на цели пасажии от текста. Така например на с. 9 – Атанас Буров не е деец на Демократическата партия, а към времето за което става дума – на Демократическия сговор. По отношение на първото преброяване на населението на страната през 1880 – 1881 г., на с. 25 - 26 се сочи, че „българското население е приблизително 2 400 000 души”, по-нататък пък се казва, че „българите са 2 300 000”, а пък турците са „между 600 000 и 900 000” и се цитират резултатите от преброяването. А от тях е видно, че общото население на Княжеството е 2 008 000 души и за отделните етноси са дадени съвсем точни цифри. На с. 60

Теодор Данекер е характеризирани като „представител на Гестапо у нас”, с което той сериозно е понижен. Периодизацията на двете вълни на репресии от страна на комунистическия режим също изглежда доста странна, тъй като на с. 163 – 164 се казва, че първата вълна приключва с произнасянето на присъдите на „Народния съд”, а това е в месеците февруари – април 1945 г., а втората, според авторката, започва „в края на 1944 и началото на 1945 г.”

В главата, посветена на Католическата църква, също има някои грешки. Така например на с. 187, говорейки за с. Бърдарски геран, се казва, че „първите заселници пристигат от Банат, Украйна”, въпреки, че на други места в текста местонахождението на областта е коректно локализирано. По-нататък, на с. 289, говорейки за същото село, Лечева твърди, че „сред жителите му има преселници от Банат”, а всъщност там има само такива. На с. 274 се цитира в. „Зора” от 1925 г. и се казва, че според публикацията, се очаква Ронкали да бъде приет от министър-председателя Мушанов. Но последният е премиер в периода 1931 – 1934 г.

Втората категория слабости на текста включва непремерени твърдения, които няма как да бъдат доказани. Например, на с. 37, говорейки за разпоредбата на Търновската конституция, забраняваща робството, се казва, че „по официални данни от това са се възползвали 1 200 000 наши сънародници”. Каква е методологията, довела авторката до тази цифра, не става ясно. На с. 56 пък се твърди: „И до днес Католическата църква работи усърдно и неотклонно за българската национална кауза на тези територии”, говорейки за Македония и Одринска Тракия! На с. 97 се прави категоричният извод, че „България става единствената европейска страна, където безмилостно са избити свещеници и монаси”, изпускайки целия заобикалящ ни балкански свят. Проблемът с проституцията и опитите на отделните църкви да се борят с него се е разлял в общо описание на феномена в следосвобожденска България. Авторката сериозно се е предоверила на покойната Цв. Кьосева. Най-неправдоподобни са твърденията ѝ за ръста на проблема по време на двуседмичната Сръбско-българска война. „Почти всички села и градове, през които преминава армията, освен арена на люти битки, стават и гнезда на разврат и разпуснатост... Много български жени, чиито мъже загиват в боевете, стават проститутки”, твърди тя на с. 121. Всъщност, армията не преминава през градове (ако изключим Пирот), а общо загиват около 800 души. Колко от тях са женени и каква част от жените на женените стават проститутки едва ли може някой да каже.

Третата категория слабости са сериозните повторения на цели пасажии от текста. Например – за отношението на БЗНС към църквата се повтаря три пъти – на с.42, 83 и на още едно място; за размера на конфискуваните земи – на с. 43 и 108; за броя на различните християнски дружества – на с. 105 и 110; за XIV събор на православните братства – голям пасаж от с. 97 до с. 100 и същият – на с. 170-172; и за протестантите - на страници 361 и 362.

Без съмнение, посочените слабости не са за подценяване и би следвало при евентуално публикуване на труда те да бъдат коригирани. Следва да подчертая обаче, че независимо от тях, трудът покрива изискванията за присъждането на образователната и научна степен „доктор”. По тази причина гласувам „за” присъждането на Румяна Лечева на тази степен.

11.09.2017 г.

Член на научното жури:

/доц. д-р Михаил Груев/